

Скритата икономика в България: 2011 г.-2012 г.

31.01.2013 г.
София, България

Център за изследване на демокрацията
Икономическа програма

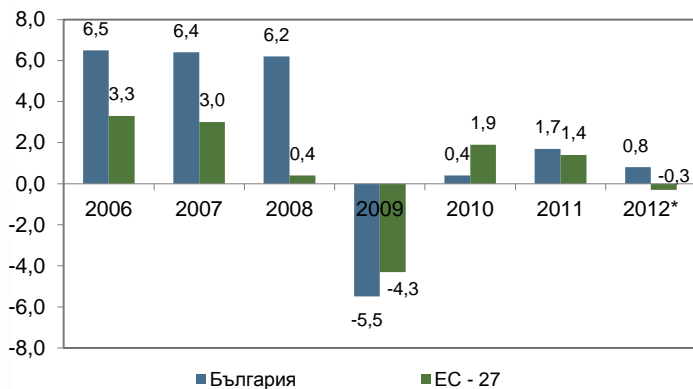
Съдържание

- Макроикономически преглед
- Индекс на скритата икономика за 2012 г.: компоненти и динамика
- Противодействие на скритата икономика в България: колко ефективни са регулаторните органи
- Политики и мерки срещу скритата икономика - последни развития и препоръки

Макроекономически преглед

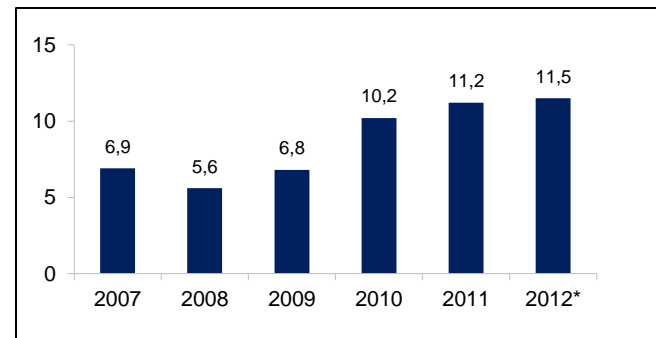
Основни икономически тенденции (2)

Фигура 1: Реален ръст на БВП (% промяна на годишна основа)

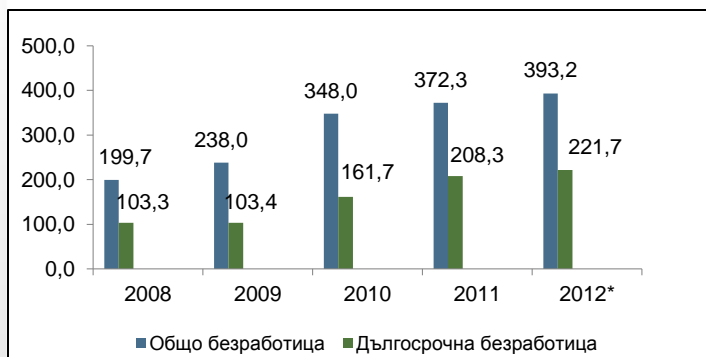
Забележка: * прогноза
Източник: Евростат.

Фигура 2: Ниво на безработица (%)

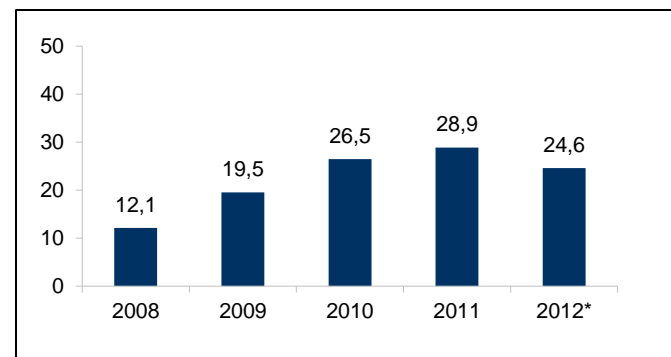
Забележка: * към третото тримесечие на 2012 г.
Източник: НСИ.

Фигура 3: Дял на дългосрочната безработица (хил. души)

Забележка: * прогноза
Източник: НСИ.

Фигура 4: Дял на младежката от общата безработица (%)

Забележка: * към третото тримесечие на 2012 г.
Източник: НСИ.

Основни икономически тенденции

Преглед

- ❑ България е една от 24-те страни, подобрили конкурентоспособността си в последните две години.
- ❑ Въпреки това все още е една от най-слабо конкурентоспособните икономики от 59-те страни, изследвани в Годишника на световната конкурентоспособност на швейцарския Институт за развитие на управлението.
- ❑ Основни фактори, на които се основава конкурентоспособността на България, са фискалната стабилност и ниските разходи за труд и производство.
- ❑ Основните предизвикателства са свързани с дълбоките структурни проблеми на българския трудов пазар, корупционните управленски практики и слабата институционална рамка в страната.

*Индекс на скритата икономика за 2012 г.:
компоненти и динамика*

Индекс на скритата икономика за 2012 г.: КОМПОНЕНТИ И ДИНАМИКА

1. Размер на скритата икономика - обобщава субективните представи на представителите на бизнеса за равнището на скритата икономика в страната като цяло, както и в съответните браншове
2. Скрити трудови отношения - отразява разпространението на практиката да се наемат работници без трудови договори, или с договори, които не отговарят на реалното трудово възнаграждение (плащане „на ръка“)
3. Скрити обороти - включва разпространението на различни практики за укриване на обороти в съответния бранш
4. Скрито преразпределение - обхваща практиката да се укриват/да не се плащат данъци, мита, акцизи от страна на фирмите, както и схеми за т. нар. източване на ДДС чрез счетоводни манипулации.

Индекс на скритата икономика за 2012 г. - основни резултати

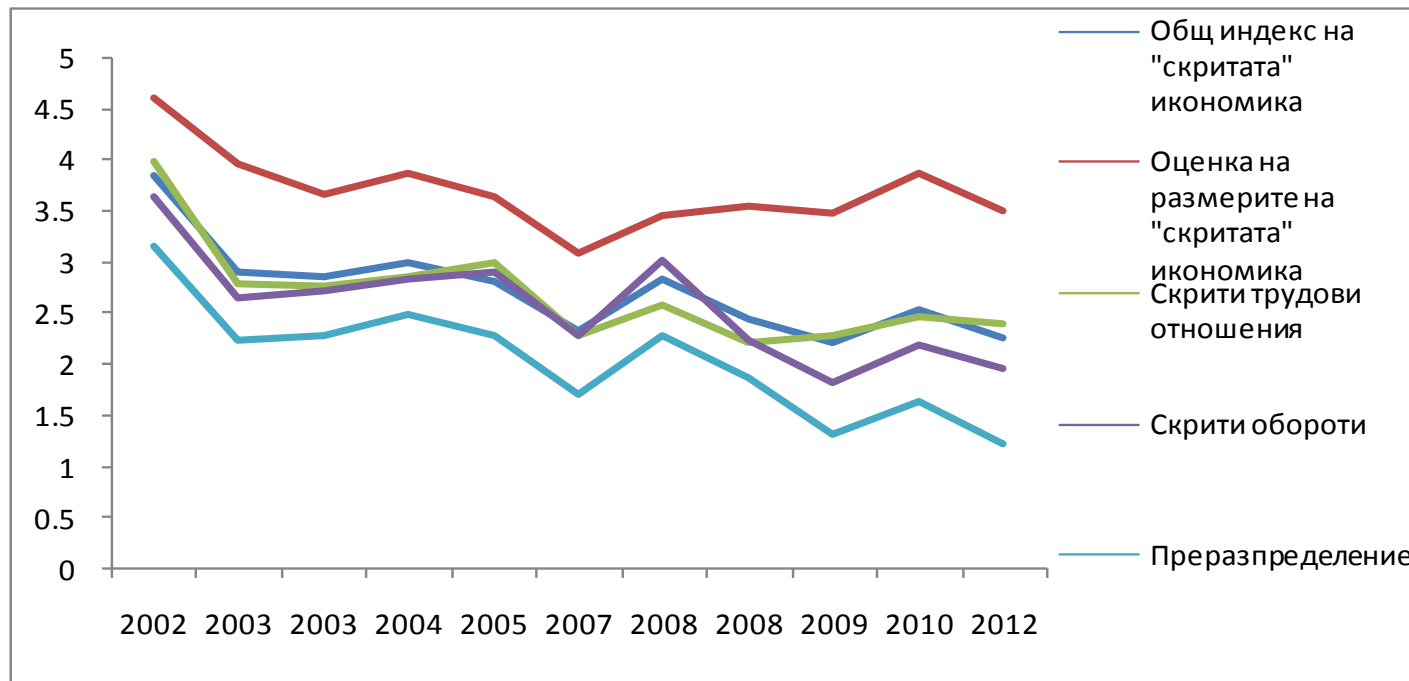
Тенденция към понижаване:

През 2012 г. стойностите на Индекса на скритата икономика при бизнеса и на недеklarираната икономическа активност на населението **регистрират понижение.**

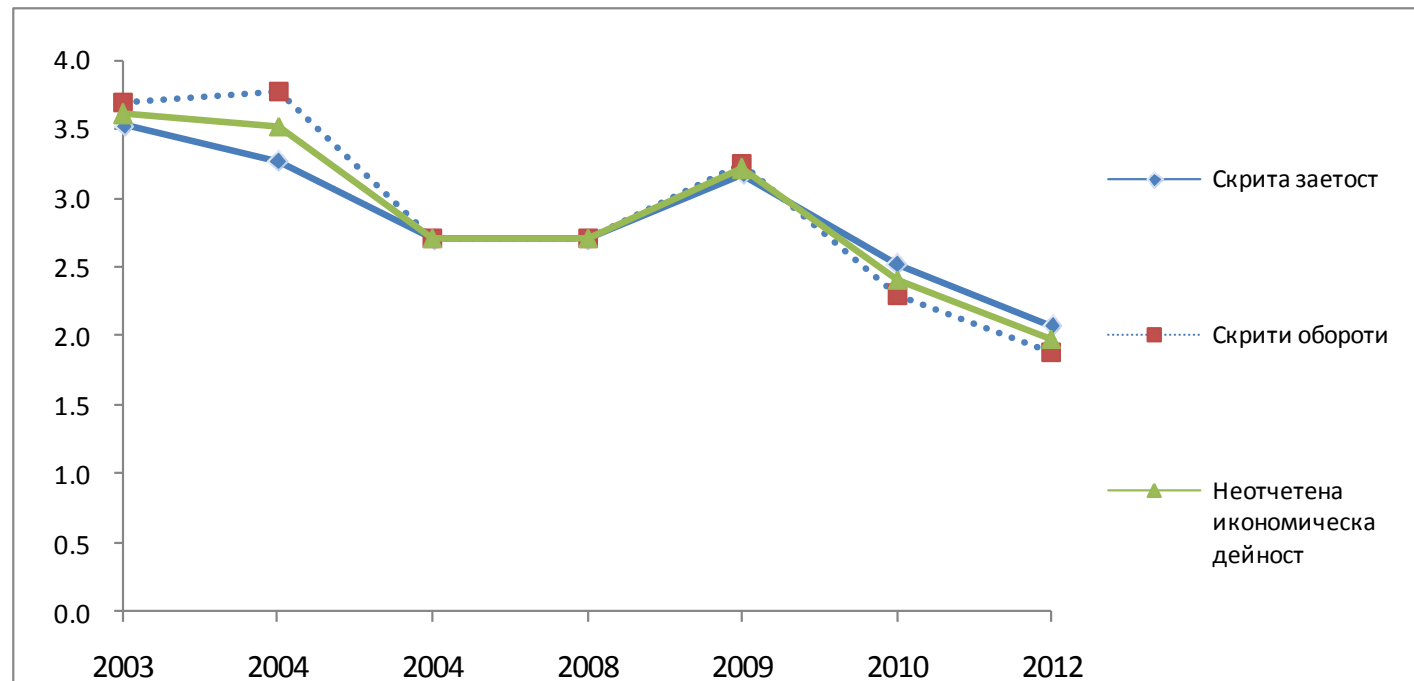
Индекс на скритата икономика за 2012 г. - основни резултати (2)

Фигура 5: Индекс на скритата икономика 2002 г.-2012 г.

Индекс на скритата икономика за 2012 г. - основни резултати (3)

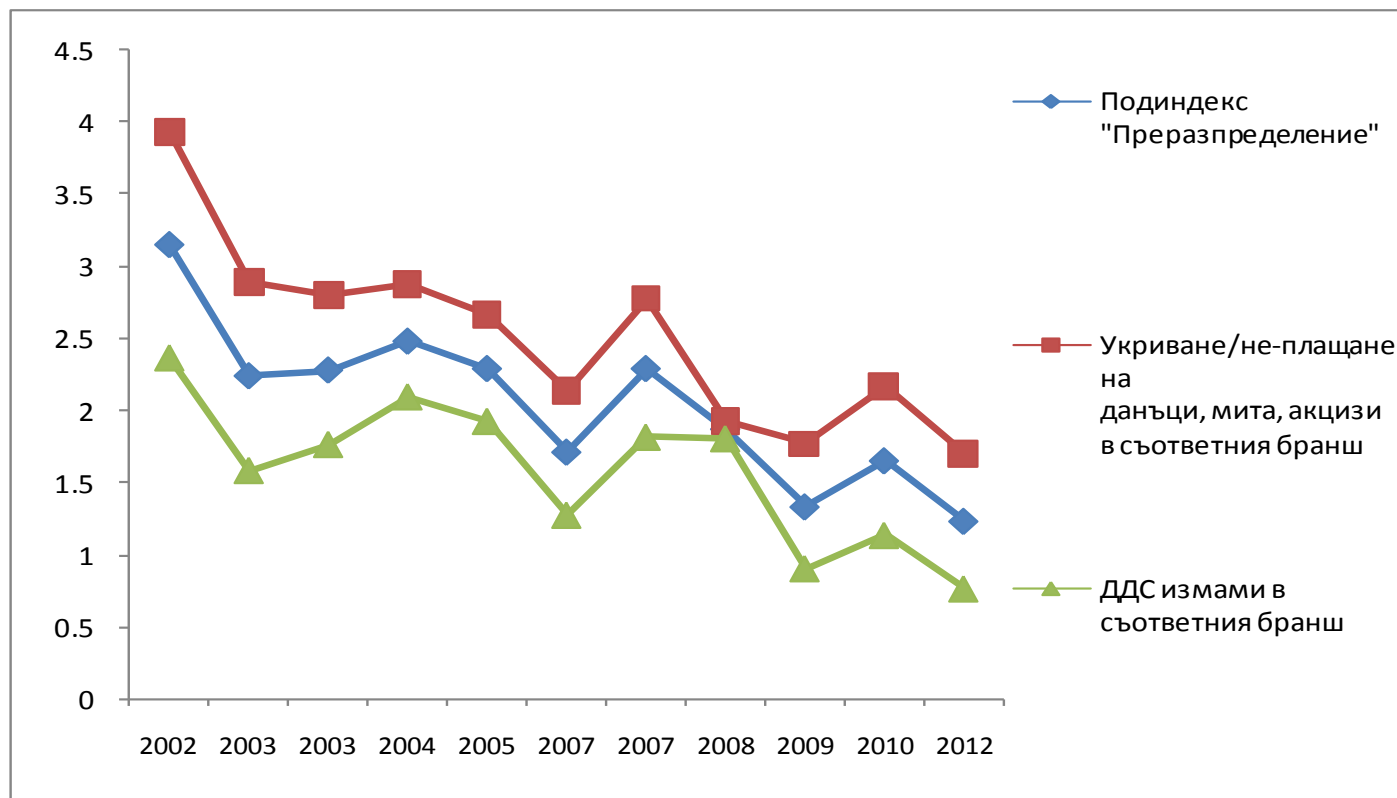
Фигура 6: Индекс на скритата икономическа дейност на населението 2003 г.-2012 г.

Източник: Витоша Рисърч, Център за изследване на демокрацията, Изследване на сивата икономика при населението (ИСИН)

Укриване на данъци и неплащане на мита и акцизи

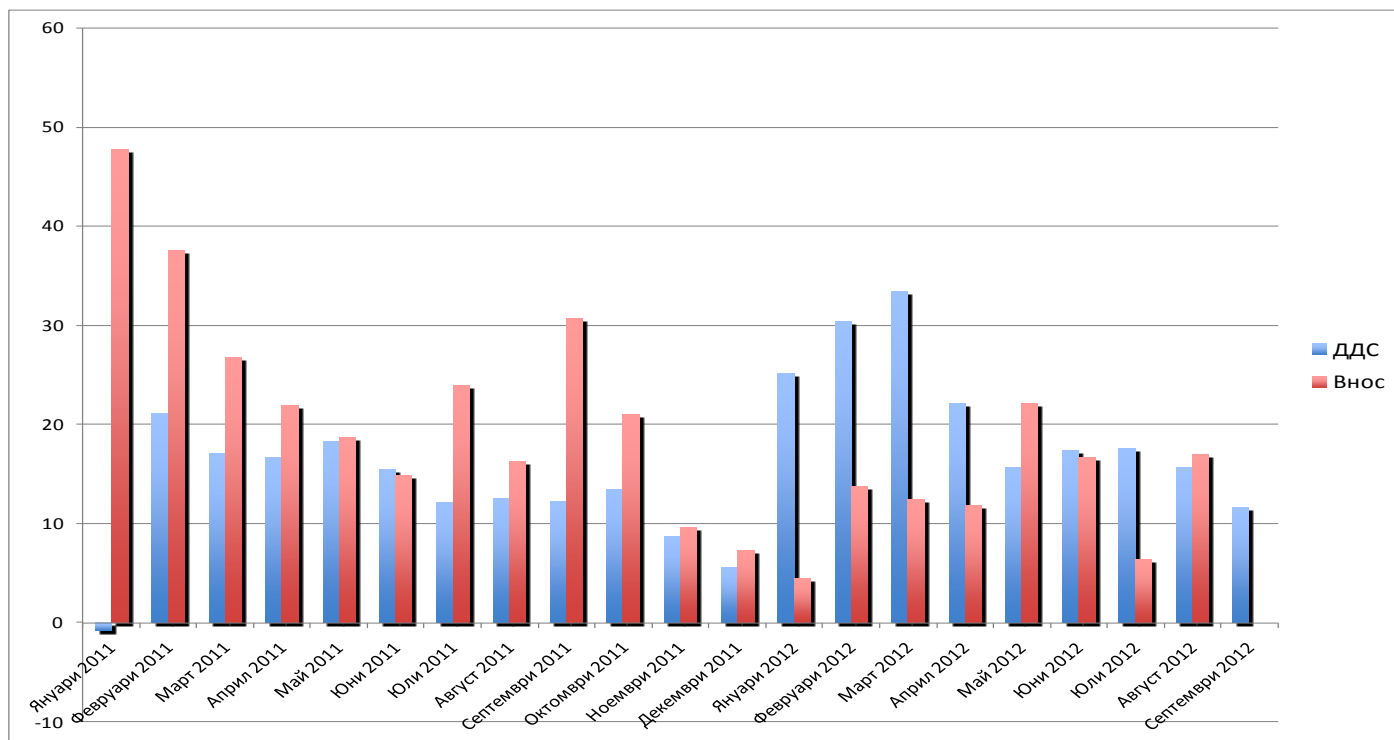
Фигура 7: Динамика на подиндекс "Преразпределение" и неговите компоненти

Кумулативен ръст на месечните приходи от ДДС и на вноса

(спрямо същия период на предходната година в %)

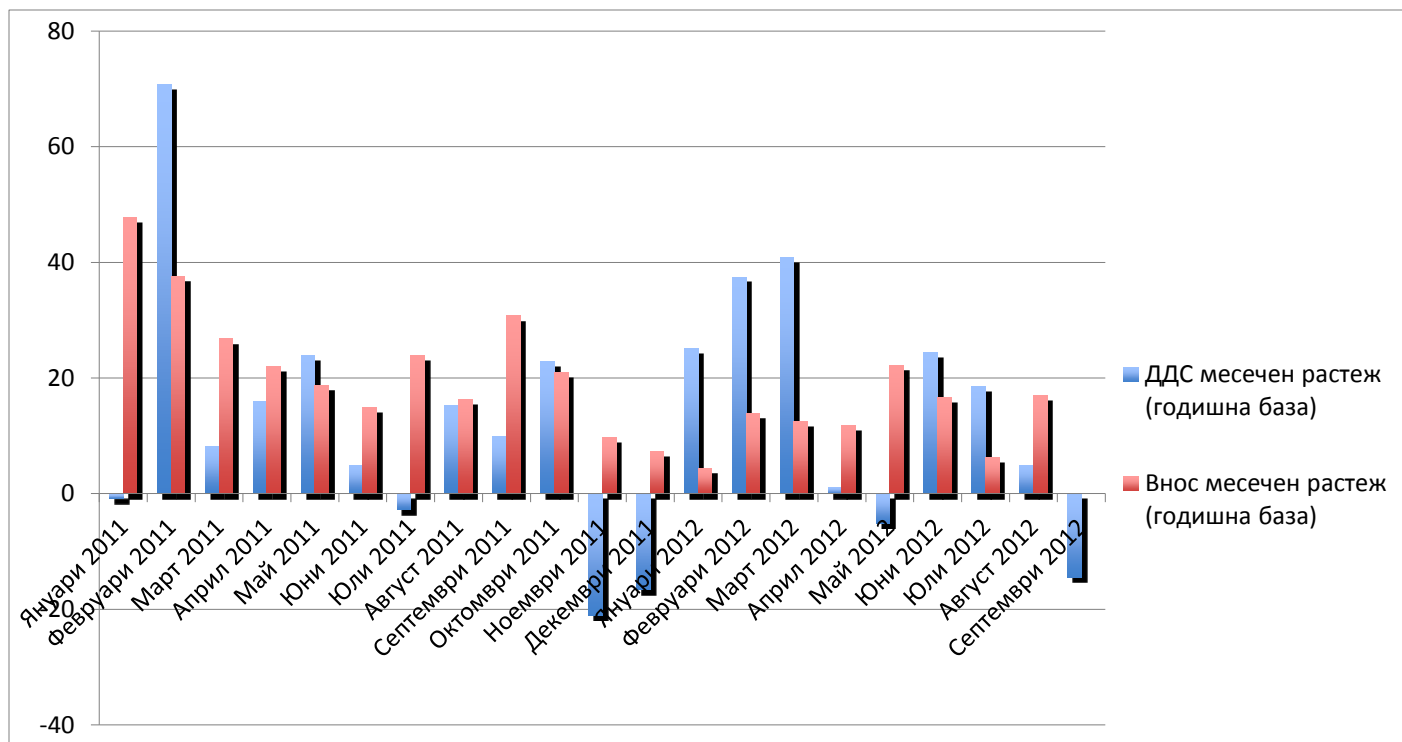
Фигура 8: Кумулативен ръст на месечните приходи от ДДС и на вноса (%)

Източник: Център за изследване на демокрацията, въз основа на данни на Министерството на финансите и БНБ

Месечни приходи от ДДС и ръст на вноса (спрямо същия месец на предходната година в %)

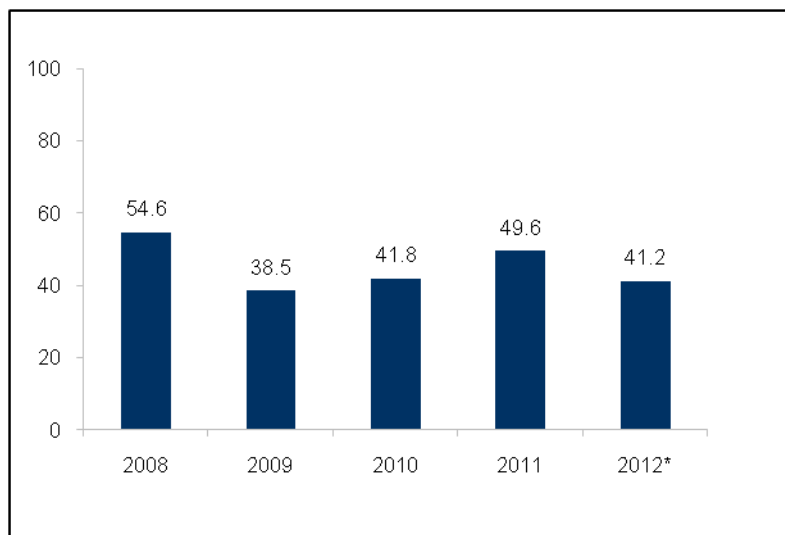
Фигура 9: Месечни приходи от ДДС и ръст на вноса (%)

Източник: Център за изследване на демокрацията, въз основа на данни от Министерство на финансите и БНБ

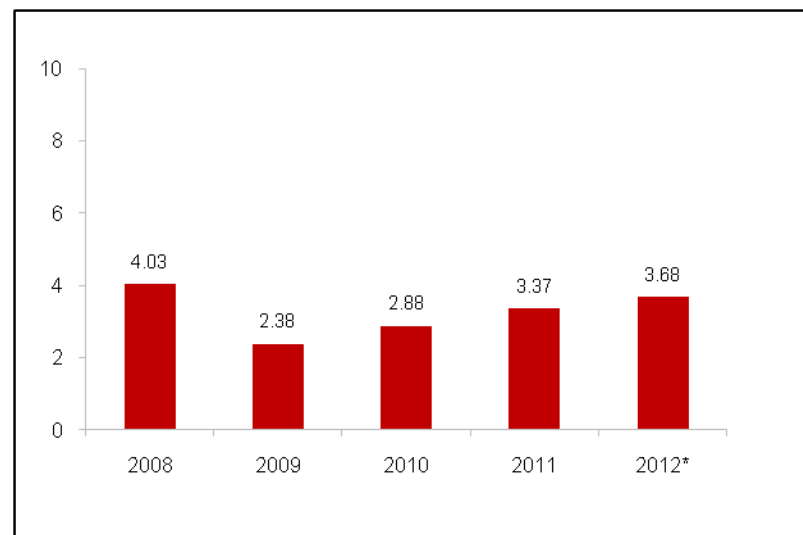
Общ обем на вноса и ДДС от внос (2008 г.- 2012г.)

Фигура 10: Общ обем на вноса (млн.лв.)

Забележка.: * прогноза
Източник: БНБ

Фигура 11: ДДС от внос 2008-2012 (млн.лв.)

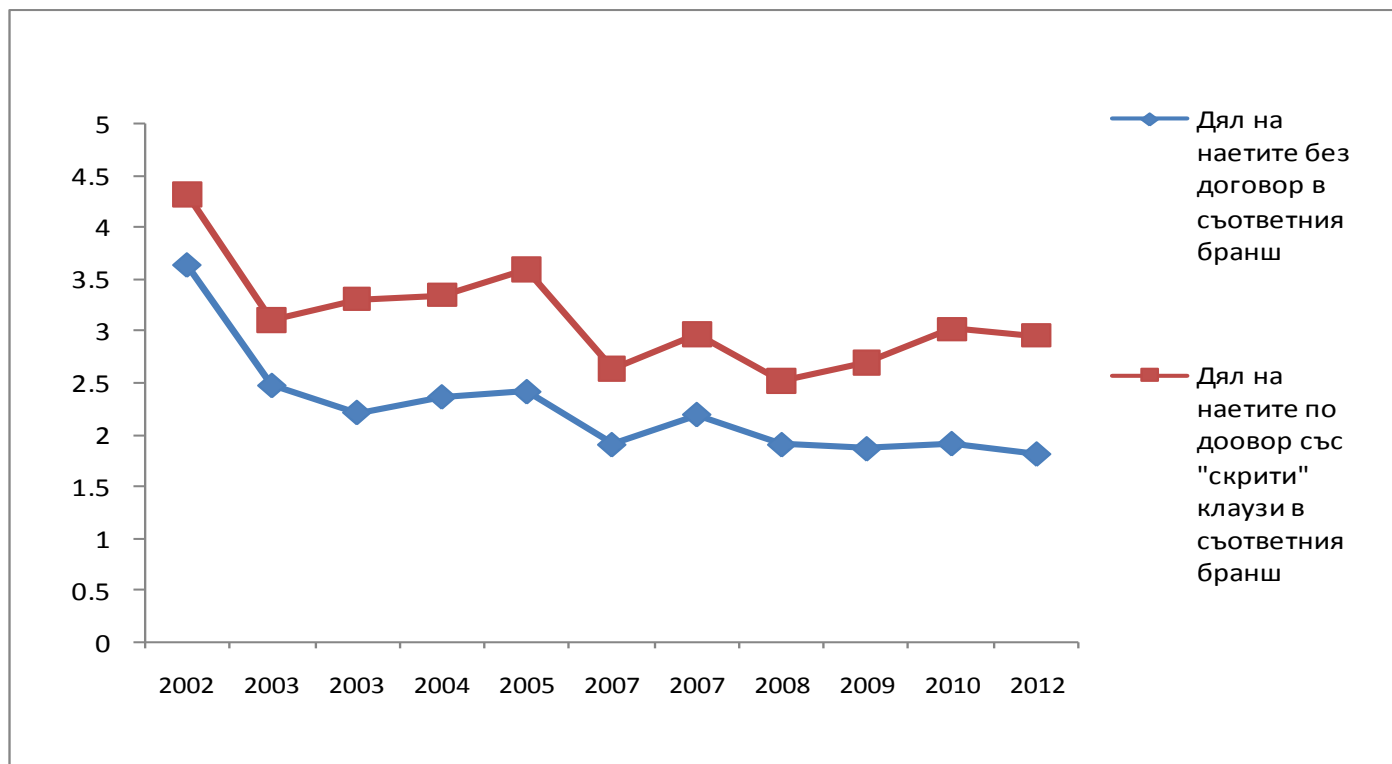
Забележка.: * прогноза
Източник: Агенция Митници

Скрити трудови отношения

- Скритите трудови отношения в България намаляват в периода между 2010 г. и 2012 г., вероятно поради първоначалната реакция на бизнеса за противодействие на ефектите от кризата и освобождаването на служители без официални трудови договори. Това, придружено с незавръщане на работна ръка на официалния пазар след края на рецесията, води до ръст на производителността и временно намаляване на цената на труда.
- Практиката на наемане на работници без трудов договор се запазва, отбелязвайки минимален спад от 2010 г. до 2012 г., докато случаите на наемане по договор със скрити клаузи (плащане на ръка) намаляват от 2009 г. насам.
- В анализирания период 10% от населението отбелязват, че са получавали възнаграждения, по-високи от отбелязаните в договора с основния им работодател.
- Тенденцията да не се обявява реалното заплащане продължава да е широко разпространена и да има силно негативно въздействие върху социалноосигурителната система.

Скрити трудови отношения (2)

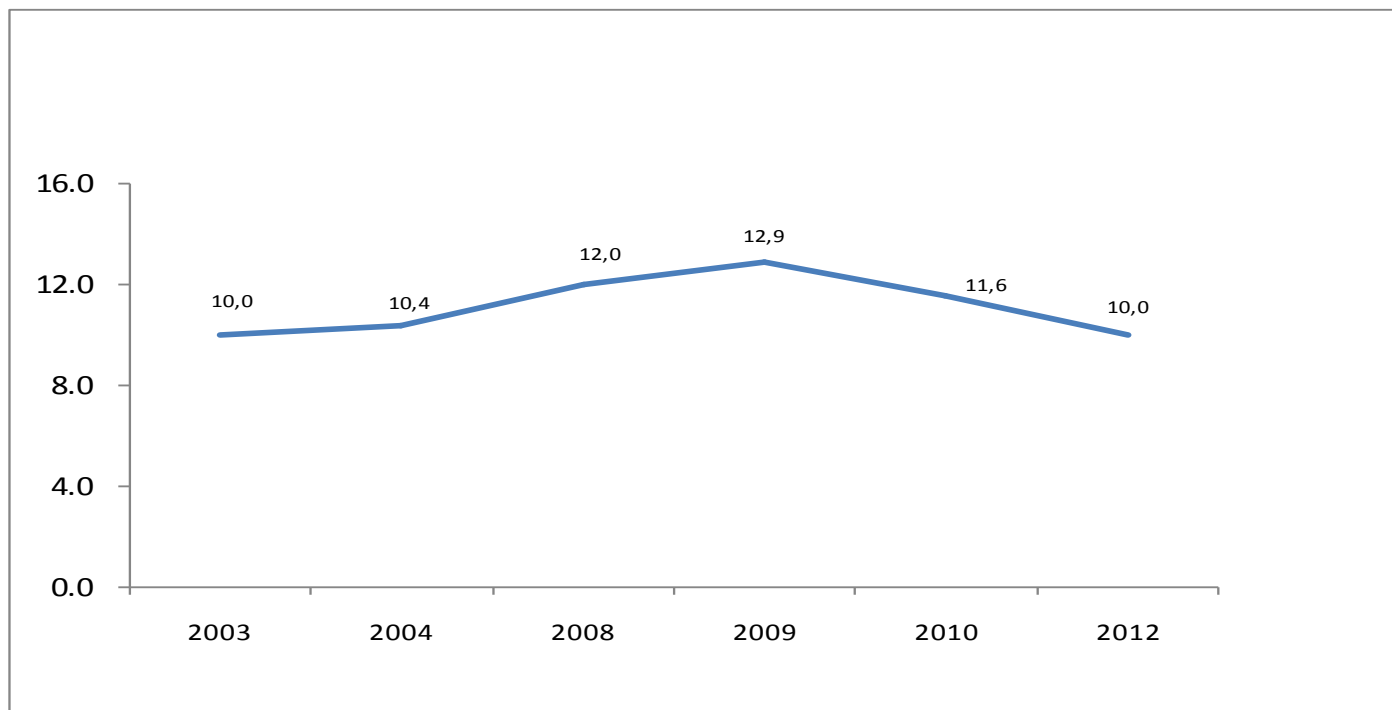
Фигура 12: Динамика на индексите “Наети без договор” и “По договор със скрити клаузи”

Скрити трудови отношения (3)

Фигура 13: Случаи на изплатено по-високо възнаграждение от записаното в договора (%)

Скрити трудови отношения (4)

Таблица 1: Стойност на социални осигуровки от основната работа на зетите (%)

Вид договор	2003 г.	2004 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2012 г.
Върху минималния осигурителен праг, независимо, че общата сума на възнаграждението ми е по-голяма	12,1	13,4	13,5	12,9	10,3	9,0
Върху минималния осигурителен праг, което е действителното възнаграждение, което получавам	10,3	14,3	9,5	12,6	5,9	7,0
Върху сумата, вписана в договора ми, независимо, че общата сума на възнаграждението ми е по-голяма	6,7	8,3	15,0	15,5	8,4	13,0
Върху сумата, вписана в договора ми, което е действителното възнаграждение, което получавам	68,3	63,4	61,8	56,2	67,0	67,0
Други	2,6	0,6	0,3	2,8	1,5	4,0
База	348	314	378	395	466	420

Таблица 2: Дял на работещите без трудови договори на основна и допълнителна работа (%)

Вид договор	2003 г.	2004 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2012 г.
Без трудов договор - основна работа	6,0	5,9	5,6	5,9	3,4	3,0
Без трудов договор - допълнителна работа	77,4	59,1	51,5	51,0	38,1	29,0

*Противодействие на скритата икономика
в България: колко ефективни са
регулаторните органи*

Оценка на отчетните механизми на регулаторните органи

- Национална агенция по приходите (НАП)
- Главна инспекция по труда (ГИТ)
- Българска агенция по безопасност на храните (БАБХ)
- Изпълнителна агенция по горите (ИАГ)
- Дирекция за национален строителен контрол (ДНСК)
- Изпълнителна агенция по лекарствата (ИАЛ)
- Регионални здравни инспекции (РЗИ)
- Регионални инспекции по околната среда и водите (РИОСВ)

Оценка на отчетните механизми на регулаторните органи (2)

Наблюдения, заключения, препоръки:

- Не всички регулаторни органи са изградили адекватни базисни отчетни механизми, например публикуването на годишен доклад за дейността.
- Нито една от изброените агенции не публикува подробен анализ на ефективността и резултатите от дейността си.
- НАП вече отчита определени индикатори за въздействие.
- Определени елементи на отчет могат да бъдат приложени за всички агенции и са необходими, за да бъде осигурен адекватен качествен контрол. Сред тях са публикуване на:
  - информация за персонала, бюджета и типа на управление
  - информация за контролните функции
  - отчет на дейността на информационния център, включително сигналите от граждани за измами
  - предприети действия в резултат от сигнали и оплаквания от граждани за неофициални/непозволености
  - доклади от проверки и резултати на специфични регулаторни дейности

*Политики и мерки срещу скритата
икономика - последни развития и
препоръки*

Политики и мерки срещу скритата икономика - предвидени действия

- Цели, поставени от Европейската комисия:
  - национално ниво
  - ниво Европейски съюз
  - международно ниво

- Реформи, предвидени от българското правителство (Бюджет 2013 г.)
  - Агенция Митници ще продължи да извършва мониторинг върху съхранението на акцизни стоки и използване на измервателни уреди
  - Стойността на преките данъци ще остане непроменена, което заедно с повишения контрол ще стимулира навлизането в официалната икономика

Политики и мерки срещу скритата икономика - препоръки

Както и преди, центъра за изследване на Демокрацията препоръчва метода на "моркова" пред този на "тоягата" като по-ефективен в борбата със скритата икономика в дългосрочен план.

Успешни мерки за намаляване на дела на скритата икономика могат да бъдат:

- въвеждане на общи показатели за ефективност и производителност на регулаторните органи
- борба с корупцията чрез въвеждане на електронни услуги
- ускоряване на връщането на ДДС и намаляване на проверките на изрядните компании
- административни реформи за ускоряване на плащанията по Европейските програми
- подобряване на правната рамка за уреждане на закъснели плащания и частния бизнес дълг
- административна реформа свързана с практиката за обявяване на несъстоятелност със задна дата
- насърчаване на свободната бизнес инициатива и конкуренция чрез подобряване на прилагането на анти-монополното законодателство

Благодарим за вниманието!

www.csd.bg